

ఛందమ్

లక్ష్మిములను గురించి తెలియజేయునది ఛందమ్.
ముల కూర్చుచేత వద్యములు ఏర్పడుచున్నవి.
లఘువుల కూర్చుచేత గణములు ఏర్పడుచున్నవి.
పుస్తకమ్ - 'సురువు గుర్తు' - 'ప'

లఘువుల లక్ష్మిములు

పుస్తకమ్ :

ఉ ట బు ఇ ఎ

పుస్తకమ్ కూడిన హల్లులు :

గ చ ట త ఇ వ మె

పుస్తకమ్ ద్విత్యాక్షరాలు :

గ చ ట త ఇ పు మై

పుస్తకమ్ సంయుక్తాక్షరాలు :

గ చ ట త ఇ పు మై

పటకందేరేఫ (రకారం ఒత్తు)ల ముందున్న అక్షరాలు

చు చ వ ద్రు చు క ద్రు వ

గురువుల లక్ష్మిములు

ముందున్న అచ్చులు :

ఉ ట బు ఇ ఎ ట జో

పుస్తకమ్ కూడిన హల్లులు :

మీ గూ క్షో పే బో వో

శ్రీకృంకు ముందున్న ప్రాస్వాక్షరాలు :

ఉ నక్క ముల్ల తియ్య దుమ్ము

పుస్తకమ్ కూడిన ముందున్న ప్రాస్వాక్షరాలు :

ఉ వక్క లక్కు కన్య దైన్య

పుస్తకమ్ కూడిన పున్న అక్షరాలు :

ఉ కం మం నం వం యం

పుస్తకమ్ కూడిన పున్న అక్షరాలు :

అ వ్య మ్య య్య న్య

7. పొల్లు హల్లులతో కూడి పున్న ప్రాస్వాక్షరాలు :

సన్ పల్ పిర్ యన్ చర్ ముల్ కల్

8. పదమధ్యంలో రేఫ సంయుక్తం పున్న దాని ముందున్న ప్రాస్వాక్షరాలు :

పీల్ చక్రము నక్రము చత్రము

గణములు - భేదములు

గురు లఘువుల కలయిక వల్ల గణాలు ఏర్పడతాయి. ఇప్పుడు అక్షరసంబుంబట్టి గణాల స్వరూపాన్ని తెలుసుకుండాం.

1. వికాశ్కర గణాలు : ఒకే అక్షరం గల గణాలు వికాశ్కర గణాలు. ఇందులో ఒక గురువుగాని, ఒక లఘువుగాని వుంటంది. అదే గణం అవుతుంది.

పీ = గ ల = ల

2. ద్వ్యాక్షర గణాలు : రెండు అక్షరాలు గల గణాలు ద్వ్యాక్షర గణాలు. ఇవి నాలుగు. ఒక గురువు, ఒక లఘువు; ఒక లఘువు, ఒక గురువు; రెండూ గురువులు, రెండూ లఘువులు - ఇలా నాలుగు గణాలు ద్వ్యాక్షర గణాలలో వుంటాయి.

గుర్తు గణం పేరు ఉదాహరణ మరొక పేరు

పీ	గల	రామ	హగణం
పీ	లగ	రమా	వగణం
పీ	గగ	రామూ	గా
పీల్	లల	ర్మ	లా

3. త్ర్వ్యాక్షర గణాలు : మూడు అక్షరాలు గల గణాలు త్ర్వ్యాక్షర గణాలు అందురు. ఇవి ఐనిమిది. మూడక్కరాల్లోనూ ఒక అక్షరం దేని గురించి - అంటే లఘువుని చెబుతూ మిగిలిన రెండక్కరాలు గురువులు కావచ్చు. అలాగే ఒక అక్షరం గురువుని చెబుతుంటే మిగిలినవి లఘువులు కావచ్చు.

మూడక్కరాల గణాలు ఏర్పడే విధానం

లక్ష్మిం	గణం పేరు గుర్తులు	ఉదాహరణ
ఆది గురువు	భగణం	పీల్
మధ్య గురువు	జగణం	పీల్
అంత్య గురువు	సగణం	పీల్
ఆది లఘువు	యగణం	పీల్
మధ్య లఘువు	రగణం	పీల్
అంత్య లఘువు	తగణం	పీల్

లక్ష్మిం గణం వేరు గుర్తులు ఉదాహరణ
అన్ని గురువులు మగణం ఒప్ప తీర్మాని
అన్ని లఘువులు నగణం ॥౩॥ యమున

4. చతురస్కర గణాలు : నాలుగుక్కరాల గణాలు చతురస్కర గణాలు, మూడుక్కరాల గణాల మీద గురువుగాని, లఘువుగాని ఏర్పడితే చతురస్కర గణాలు వస్తాయి.

నగణం మీద లఘువు అయితే “నలము” - ॥౪॥

నగణం మీద గురువు అయితే “నగము” - ॥౫॥

నగణం మీద లఘువు అయితే “నలము” - ॥౬॥

ఈ రకంగా మూడుక్కరాల గణాలమీద లఘువులు గురువులు చేర్చిన నాలుగుక్కరాల గణాలు వస్తాయి.

5. ఇంద్రగణములు : నల - నగ - సల - భ - ర - త అను ఆరు గణములు ఇంద్రగణములు.

6. సూర్య గణములు : స - హ అను రెండు గణములు సూర్యగణములు.

7. యతి : ప్రతి పాదము యొక్క మొదటి అక్షరమును ‘యతి’ అని అందురు. పద్యంలోని ప్రతి పాదము మొదటి అక్షరముతో సమానమైన అక్షరము పద్యమిత్రము స్థానములా వచ్చటను ‘యతిమైతి’ అని అందురు.

ఉదా : కమలాక్షనర్థించుకరములు కరములు

ఈ పద్యములోని మొదటి అక్షరమైన ‘క’ మూడవ గణ మొదటి అక్షరమైన ‘క’తో యతిమైతి కల్గియున్నది.

1. అ - ఆ - ఐ - ఔ - య - హ - లకు యతి చెల్లను.

2. ఇ - ఈ - బు - బూ - ఎ - ఏ

3. ఉ - ఊ - ఒ - ఔ

4. బు - రి - రీ - రె - రే

5. క - ఖ - గ - ఘ

6. చ - చ - ఛ - జ - జ - ర్యు - శ - ష - స

7. ట - ఠ - డ - ధ

8. త - థ - ద - ధ

9. ప - ఫ - బ - భ - మ

10. ణ - న - జ్ఞ

11. ల - ఞ - డ

12. ద - డ

13. పు - ప్పు - బు - భు - ము

14. ఒప - ఒఫ - ఒబ - ఒభ - ఒయ - ఒర - ఒల

ఒవ - ఒశ - ఒష - ఒస - ఒహ - ము

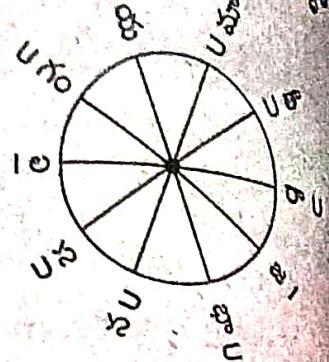
15. ఒట - ఒఱ - ఒడ - ఒథ - ఒత - ఒథ - థ - థ - న - ణ

16. అ - య - హ - య్య (యావడి)

17. ర - అ - (క్రావడి)

18. సంశీష్టాక్షరము నందలి యే హల్లునైన మిత్రాక్షరముగా తీసికొనవచ్చును.

9. అక్షరాల గణాలను గుర్తించే మరొకపాఠము

8. ప్రాపయతి : వద్య మిత్రము స్థానమును మారుగొప్పాని యిముమును పాటించుటను అందురు.

ఉదా : రాము చంద్రుడు నన్నేట్లుట్టేముడు

9. పద్యము : పాదనియమము కలిగి యతిప్రాపయతి పదనమూహమును “పద్యము” అని అందురు.

వద్యబేదములు

వద్యములు ప్రధానముగా మూడు రకములు వుత్తములు, 2) జాతులు, 3) ఉపజాతులు

వృత్తములు

1. ఉత్పలమాల :

పద్యలక్ష్మిం

1) ఈ వృత్తమునకు నాలుగు పాదాలు వుంటాయి

2) భ - ర - న - భ - ర - వ అనే గణాలు వుంటాయి

3) 10వ అక్షరము యతి స్థానము.

4) ప్రాస నియమం వుంటుంది.

5) పాదానికి 20 అక్షరాలు వుంటాయి

ఉదా :

భ ర న భ భ ర

ప్ల ప్ల ప్ల ప్ల ప్ల ప్ల

ఎక్కడి మంత్రతం త్రముల వైక్కడి చిక్కు దేణి

సమన్వయం :

1) భ - ర - న - భ - భ - ర - వ అనే గణాలు

2) ‘ఎ’ అనే మొదటి అక్షరానికి 10వ అక్షరానిలో ఉన్న ‘ఎ’ అనేదానికి యతి చెల్లింది.

3) ప్రాసనియమము కలదు.

4) పాదానికి 20 అక్షరాలు ఉన్నవి.

2. చంపకమాల :

పద్యలక్ష్మిం

1) న - జ - భ - జ - జ - జ - ర అనే గణాలు

2) 11వ అక్షరం యతి స్థానం.

3) ప్రాసనియమం కలదు.

4) పాదానికి 21 అక్షరాలు ఉంటాయి.

5) ఈ వృత్తంలో మొత్తం నాలుగు పాదాలు వుంటాయి.

శ భ జ జ జ ర
ప ||
ము దేవుకు దీవము గుట్టు నవార్గ దెగాలి భాస్కూ
యం:
శ - భ - జ - జ - జ - ర అనే గణాలు వచ్చాయి.
అక్కరం “ప” అనే దానికి 11వ అక్కరం “ప” అనే
రూపానికి యతి చెల్లింది.
నియమం కలదు.
దానికి 21 అక్కరాలు వచ్చాయి.

శ భ జ జ జ ర
ప ||
స - జ - స - త - త - గ అనే గణాలు వుంటాయి.
నియమం కలదు.
అక్కరానికి 13వ అక్కరానికి యతి వుంటుంది.
దానికి 19 అక్కరాలు ఉంటాయి.
వృత్తంలో నాలుగు పాదాలు వుంటాయి.

శ భ జ జ జ ర
ప ||
కష్టం కష్టం కుట్టంగు లవివే కట్టు సంపాత ముల్ల
యం:
పద్ధపాదంలో ‘మ - స - జ - స - త - త - గ’ అనే
పాదాలు ఉన్నాయి.
అక్కరానికి 13వ అక్కరానికి యతి చెల్లింది.
నియమం కలదు.
దానికి 19 అక్కరాలు ఉన్నాయి.

అనే శ భ ర న మ య వ
ప ||
ము ను వెక్కము నిచ్చువా రలని మీకేలా వృధాత్రాం తిమీ
యం:

శ - భ - ర - న - మ - య - వ అనే గణాలు వచ్చాయి.
నియమం ఉంది.
అక్కరం అయిన “వ” అనే దానికి 14వ అక్కరం
పీలికిలో పున్న “వ” అనే దానికి యతి చెల్లింది.
దానికి 20 అక్కరాలు ఉన్నాయి.

కోకిల:
శ భ జ జ జ ర
ప ||
వృత్తమునకు నాలుగు పాదములు ఉండును.

- 2) ప్రతి పాదమునందు ర - న - జ - జ - భ - ర అనే గణాలు వుంటాయి.
- 3) యతి స్థానము 11వ అక్కరము.
- 4) ప్రాస నియమము కలదు.
- 5) ప్రతి పాదము నందు 18 అక్కరములు ఉండును.

ఉదా:

ర న జ జ జ ర
ప ||
క్రావణ భరణార కవినర సణభ రేషల ద్విగ్విరా

సమన్వయం:

- 1) ఈ పద్ధపాదమునందు ‘ర - న - జ - జ - భ - ర’ అను గణములు ఉన్నావి.
- 2) పాదములోని మొదటి అక్కరమైన ‘క్రా’లోని ‘శ’ కారము నకు 11వ అక్కరమైన ‘జ’ కును యతి మైతి చెల్లినది.
- 3) ప్రాస నియమము ఉన్నది.

జాతులు

సూచన: జాతి పద్ధములు సూర్య, ఇంద్ర గణములతో కూడి ఉండును. వీటికి యతిప్రాస నియమములు ఉండును. ‘ప్రాస యతి’ ఉండదు. యతుల యందు హల్లులతో పాటు అచ్చుల మైతియును పాటింపవలయును.

1. కందము:

పద్ధ లక్షణము

- 1) నాలుగు పాదాలుంటాయి. మొదటి రెండు పాదాలు ఒక భాగం గాను, తరువాతి రెండు పాదాలు ఒక భాగంగాను వుంటాయి.
- 2) ఒక్కాక్కు భాగంలో మొదటి పాదంలో 3 గణాలు, రెండో పాదంలో 5 గణాలు కలిపి 8 గణాలుంటాయి.
- 3) భ - జ - స - నల - గగ అనే గణాలు మాత్రమే వాడాలి.
- 4) 2, 4 పాదాల చివరి అక్కరం గురువై వుండాలి. అంటే “గగ” కాని “స” గణం కాని వాడాలి.
- 5) ఆరవ గణం (రెండు భాగాల్లోనూ) ‘నలం’ కాని ‘జగణం’ కాని వాడాలి.
- 6) బేసిలో అంటే 1-3-5-7 గణాల్లో ఇగణం ఉండ కూడదు.
- 7) 2-4 పాదాల్లో మొదటి గణం మొదటి అక్కరానికి నాల్గవ గణం మొదటి అక్కరానికి యతి చెల్లుతుంది.
- 8) ప్రాసనియమం వుంది.
- 9) ప్రాసయతి వాడరాదు.

ఉదా:

1	2	3
భ	న	నల
ప	ప	
ఎక్కడి	యరుణ	స్వదపుర
4	5	6
భ	న	జ
ప	ప	ప
మెక్కడి	తుప్పినా	ద్రిక్కొవ్వు యేరా దగునే

1	2	3	
భ	నల	భ	
యక్కట మునుసను	డెంబిన		
4	5	6	7
భ	నల	నల	స
దిక్కిది యనియెఱు	గవెదలు	తెరువె	య్యిదియో!

సమన్వయం :

- 1,3 పాదాలు 3 గణాలుగాను, 2,4 పాదాలు 5 గణాలు గానూ మొత్తం 8 గణాలు వాడబడ్డాయి.
- 2) భ - జ - స - నల - గగ అనే గణాలే వాడబడ్డాయి.
- 3) “క్క” అనే అక్షరం ప్రాసాక్షరంగా వాడబడింది.
- 4) 2 - 4 పాదాల్లో చివరి అక్షరాలు గదువులయ్యాయి.
- 5) 1-3-5-7 గణాలలో జగం రాలేదు.
- 6) 6వ గణంగా “నల” “జ” గణాలు వాడబడ్డాయి.
- 7) 2వ పాదంలో మొదటి గణం ప్రథమాక్షరం అయిన “మే” నాలువ గణం మొదటి అక్షరం “యే” - అనేదానిలోని “వీ” నాలువ గణం మొదటి అక్షరం “యే” - అనేదానిలోని “వీ” అనేదానికి యతి కుదిరింది. 4వ పాదంలో మొదటి గణం ప్రథమాక్షరం “ది” అనేదానికి నాలువ గణం ప్రథమాక్షరం “తె” అనే దానికి యతి చెల్లింది.
- 8) ప్రాసయతి వాడబడలేదు.

2. ద్విపద :

పద్య లక్షణం

- ద్విపద యందు రెండు పాదములు మాత్రమే ఉంటాయి.
- ప్రతి పాదమునకు మూడు ఇంద్ర గణములు తరువాత ఒక సూర్యగణము ఉంటాయి. (3 ఇంద్ర + 1 సూర్య)
- ప్రాసయతి చెల్లదు.
- మూడవ గణము మొదటి అక్షరము యతి స్థానము.
- ప్రాససి వాడబడలకు కలదు.
- రెండు పాదములకంటే ఎక్కువ పాదములు గల ‘ద్విపద’ను ద్విపద మాలిక్ అని అందురు.

నల	నల	నల	హ
ఉదా : నడు	రాత్రి	యరుదెంచె	సరలోక
కడు	డస్సి	నాడవ	కనుమోడ్చు
			గాక

సమన్వయము :

- ఈ రెండు పాదములు ‘ద్విపద’ పాదములు.
- ప్రతి పాదములోను మూడు ఇంద్ర గణముల, ఒక సూర్య గణము ఉన్నవి.
- మొదటి పదాములోని మొదటి గణము మొదటి అక్షరమైన ‘న’ కును మూడవ గణము మొదటి అక్షరమైన ‘న’ కును, అట్టేరెండు పాదము మొదటి గణము మొదటి అక్షరమైన ‘క’ కును, మూడవ గణము మొదటి అక్షరమైన ‘క’ కును యతి మైత్రీ చెల్లినది.

3. ఉపజాతులు

సూచన : జాతుల ఆధారముగా ఉపజాతులు వీటియందు కూడా మాత్రా గణములే ఉపజాతులు ప్రాసినియమము లేదు. యతుల యందు ఉపజాతులకు మాత్రమైనను యతి చెల్లింపులు లేదు.

1. తేటగీతి :

సూర్యదొక్కరుండు సురరాజులిద్దరు దినకర ద్వాయంబు తేటగీతి.

సురరాజు = ఇంద్రుడు - ఇంద్రగణాలు ద్వాయంబు దినకర = సూర్యుడు - సూర్యగణాలు

1) ఒక సూర్యగణం + ఈ ఇంద్రగణాలు + 2 సూర్యుడు (5 గణాలు) ప్రతి పాదంలోనూ వుంటాయి.

2) ప్రాసనియమం లేదు.

3) మొదటి గణం మొదటి అక్షరం, నాలువ గణాలు అక్షరం యతి చెల్లుతుంది. యతికి ఐదులు వాడవచ్చును.

ఉదా : అనుచు గ్రమ్మరు వేళ నీపర వారి బెరని తత్సాద లేపంబు గరగి పోయి గరగి పోవుట యొరుగ దళరణి సురుదు దైవ కృతమున కిల నసాధ్యంబు గలదె.

1 సూర్యగణం 2 ఇంద్రగణాలు 3 సూర్యగణాలు

న	భ	ర	గల	గల	గల	మాము
అనుచు		గ్రమ్మరు	వేళ నీ	పార	వారి	
న	త	త	న	గల		
						ప్రాసను
బెరని	తత్సాద	లేపంబు	గరగి	పోయి		
న	భ	. నగ	న	న		
గరగి	పోవుట	యొరుగడ	దళరణి	సురుదు	ప్రాస	
గల	నల	. నగ	గల	న		
దైవ	కృతమున	కిలనసా	ధ్యంబు	గలదె	మాము	

సమన్వయం :

1) నాలుగు పాదాల్లోను 1 సూర్యగణం - 2 ఇంద్రులు 2 సూర్యగణాలు వచ్చాయి.

2) ప్రాసనియమం లేదు.

3) ప్రతి పాదం మొదటి అక్షరానికి, నాలువ గణాలు అక్షరానికి యతి చెల్లింది.

4) 1, 4 పాదాలు మామూలు యతి 2,3 పాదాలు యతి పడింది.

2. ఆటవెలది :

ఇనగణత్రయంబు నింద్రద్వష్యయంబు హంసపంచకంబు నాట వెలది

ఇన గణాలు = సూర్యగణాలు

ఇంద్ర = ఇంద్రగణాలు

హంస = సూర్యగణాలు

3 సూర్యగణాలు + 2 ఇంద్రగణాలు - 1 - 3 పాదాలు,
సూర్యగణాలు - 2 - 4 పాదాలు.
సూర్యగణాలు, 2 ఇంద్రగణాలుగాను
పాదాలు 3 సూర్యగణాలు, 2 ఇంద్రగణాలుగాను
పాదాలు 3, 4 పాదాలు 5 సూర్యగణాలు ఉంటాయి.
ఇంద్రగణాలు మొదటి గణం మొదటి అక్షరం, నాల్మావగణం
అక్షరంతో యతి చెల్లుతుంది.
పాదాలుగా ప్రాసయత్త వాడవచ్చు.

నియమం లేదు.

స్వామయములైన నన్ని జీవమ్ములు
దుర్కాల్వకోటి లేదు
దుర్కాల్వినెడి కాదకులశేడ మేలకో
కొంఱ హంస కాళికాంబ

1	2	3	4	5
గల	న	గల	ర	భ
UI	III	UI	IIPI	UPI
ముయము	లైన	నన్నిట్	వమ్ములు	
గల	గల	గల	గల	
UI	UI	UI	UI	5 సూర్యగణాలు
యిక్కుడు	రెక్	జీవ	కోటి	లేదు
1	2	3	4	5
గల	న	గల	సల	ర
UI	III	UI	IIPI	UPI
ముయము	లైన	నన్నిట్	3 సూర్యగణాలు	
గల	గల	గల	గల	
UI	UI	UI	UI	5 సూర్యగణాలు
యిక్కుడు	కొంఱ	హంస	కాళి	కాంబ
1	2	3	4	5

యం:
పాదాలలో 3 సూర్యగణాలు + 2 ఇంద్రగణాలు
పాదాలలో 3 సూర్యగణాలు + 2 ఇంద్రగణాలు
పాదాలలలో 5 సూర్యగణాలు వచ్చాయి.
నియమం లేదు.
పాదంలోను మొదటి గణం మొదటి అక్షరానికి,
వగణం మొదటి అక్షరానికి యతి చెల్లింది.
పాదాలలో మామూలు యతితో పాటు, ప్రాసయత్త
పట్టిన్నది.

దుర్గణములారు నినగజంబులు రెండు
పాదమునకు వఱలుచుండు
క్రిం

ఖగు పెద్ద పాదాలు ఉంటాయి.
పెలది పద్యంగాని, తేటగీతి పద్యంగాని వుంటుంది.
పాదంలోను 6 ఇంద్రగణాలు + 2 సూర్యగణాలు ఉంటాయి.
గృహపాదాన్ని నాలుగేసి గణాలకు విరిచి, రెండు సమాలు చేయవచ్చు. ($4 \times 2 = 8$ పాదాలు)
భాగంలో 1-3 గణాల తొలి అక్షరానికి, రెండవ
భాగంలో 5-7 గణాల తొలి అక్షరానికి యతి (మామూలు
యతి) చెల్లింది.

భాగంలో 1-3 గణాల తొలి అక్షరానికి, రెండవ
భాగంలో 5-7 గణాల తొలి అక్షరానికి యతి చెల్లుతుంది.
 $2 = 8$ పాదాలు చేసినదానిలో ప్రతి పాదంలోను
గణం మొదటి అక్షరం, మూడవ గణం మొదటి
రెండు యతి కుదురుతుంది).

6) యతికి బదులుగా ప్రాసయత్తిని కూడా వాడవచ్చు
7) ప్రాసయత్తిని నియమం లేదు. ఉంటే ఉండవచ్చు.

ఉదా: నగ నగ త ర
IIIPI IIIPI UUPI UUPI

4 ఇంద్రగణాలు ఇయలకో శింపులై ఏవీట శాయవో

1 2 3 4

2 ఇంద్రగణాలు త నల న గల

2 సూర్యగణాలు UUPI IIIPI UPI

(4 + 4 = 8) 5 6 7 8

నగ నగ త ర
IIIPI IIIPI UUPI UUPI

4 ఇంద్రగణాలు ఇయలెతు మ్ముదలగా ఏవేళ పాచువో

1 2 3 4

2 ఇంద్రగణాలు త నల న గల

2 సూర్యగణాలు UUPI IIIPI UPI

(4 + 4 = 8) 5 6 7 8

నల ర సల ర
IIIPI UUPI IIIPI UUPI

4 ఇంద్రగణాలు ఇయలెతు యూరమై ఏటవాట్ శాచువో

1 2 3 4

2 ఇంద్రగణాలు సల త గల గల

2 సూర్యగణాలు, IIIPI UUPI UPI

(4 + 4 = 8) 5 6 7 8

నగ నగ త ర
IIIPI IIIPI UUPI UUPI

4 ఇంద్రగణాలు ఇయలెతు తులములై ఏవాడు శూచువో - హమూదయి

1 2 3 4

2 ఇంద్రగణాలు త ర గల గల

2 సూర్యగణాలు, IIIPI UUPI UPI

(4 + 4 = 8) 5 6 7 8

సమన్వయం:

1) సీనం నాలుగు పెద్ద పాదాల్లోను 6 ఇంద్రగణాలు 2
సూర్యగణాలు వాడబడ్డాయి. (8 గణాలు)

2) ఒక్కాక్కా పాదాన్ని నాలుగేసి గణాలకు విరిచి, రెండు
భాగాలు చేయబడ్డాయి. ($4 \times 2 = 8$ పాదాలు)

3) మొదటిభాగంలో 1 - 3 గణాల తొలి అక్షరానికి, రెండవ
భాగంలో 5-7 గణాల తొలి అక్షరానికి యతి (మామూలు
యతి) చెల్లింది.

4) రెండు భాగాలు చేసిన పెద్ద పాదాల్లో మొదటి పాదాలు -
అంటే 1 - 3, 5 - 7 పాదాలలో రేఫ ప్రాసయత్త నియమం
పాటింపబడింది.

5) సీనానికి తోడుగా ఆటవెలది పద్యం వాడబడింది. ఆట
వెలది పద్యంలో సైతం నాలుగు పాదాల్లోను రేఫ ప్రాసయత్త
పాటింపబడింది. మొదటి పాదంలో మామూలు యతి,
మిగిలిన పాదాల్లో ప్రాసయత్త వాడబడింది.

పద్యలక్ష్మణు

1. ఉత్తలమాల పద్య లక్ష్మణం :

- 1) థ - ర - న - థ - థ - ర - వ అనే గణాలు ఉంటాయి.
- 2) 10వ అక్షరం యతి స్థానం
- 3) ప్రాస నియమం ఉంది.
- 4) ప్రతి పాదానికి 20 అక్షరాలు ఉంటాయి.
- 5) నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి.

2. చంపకమాల పద్య లక్ష్మణం :

- 1) న - జ - థ - జ - జ - ర అనే గణాలు ఉంటాయి.
- 2) 11వ అక్షరం యతి స్థానం.
- 3) ప్రాస నియమం ఉంది.
- 4) ప్రతి పాదానికి 21 అక్షరాలు ఉంటాయి.
- 5) నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి.

3. శార్హాలం పద్య లక్ష్మణం :

- 1) మ - స - జ - స - త - త - గ అనే గణాలు ఉంటాయి.
- 2) 13వ అక్షరం యతి స్థానం.
- 3) ప్రాస నియమం ఉంది.
- 4) ప్రతి పాదానికి 19 అక్షరాలు ఉంటాయి.

4. మత్తేభం పద్య లక్ష్మణం :

- 1) స - థ - ర - న - మ - య - వ అనే గణాలు ఉంటాయి.
- 2) 14వ అక్షరం యతి స్థానం.
- 3) ప్రాస నియమం ఉంది.
- 4) ప్రతి పాదానికి 20 అక్షరాలు ఉంటాయి.
- 5) నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి.

5. ఆటవెలది పద్య లక్ష్మణం :

ఇన గణత్రయంబు ఇంద్ర ద్వయంబు
హంస పంచకంబు నాటవెలది.

- (ఇన గణాలు, సూర్యగణాలు : హంస - సూర్యగణాలు)
- 1) 3 సూర్యగణాలు + 2 ఇంద్రగాలు - 1,3 పాదాలు,
5 సూర్యగణాలు - 2,4 పాదాలు.
 - 2) ప్రతి పాదం మొదటి గణం ప్రేథమాక్షరానికి, నాల్గవ గణం
మొదటి అక్షరానికి యతి చెల్లుతుంది.
 - 3) యతికి బదులుగా ప్రాసయతిని వాడవచ్చ.
 - 4) ప్రాస నియమం లేదు.
 - 5) అక్షర నియమం లేదు.

6. తేటగీతి పద్య లక్ష్మణం :

సూర్యుడొక్కరుండు సురరాజు లిద్దరు
దినకర ద్వయంబు తేటగీతి.

(సురరాజు = ఇంద్రుడు, దినకరుడు = సూర్యుడు)

- 1) ఒక సూర్యగణం, 2 ఇంద్రగణాలు, 2 సూర్యగణాలు
మొత్తం 6 గణాలు ప్రతి పాదంలోనూ ఉంటాయి.
- 2) ప్రతి పాదం మొదటి గణం ప్రేథమాక్షరం, నాల్గవ గణం
మొదటి అక్షరం యతి చెల్లుతుంది.

- 3) యతికి బదులు ప్రాసయతిని వాడవచ్చ.
- 4) ప్రాస నియమం లేదు.
- 5) అక్షర నియమం లేదు.

7. నీసం పద్య లక్ష్మణం :

ఇంద్ర గణములారు ఇనగణంబులు రెండు
పాద పాదమును వరలుచుండు

- 1) నాలుగు పెద్ద పాదాలుంటాయి.
- 2) ఒక్కుక్క పాదాన్ని నాలుగేసి గణాలకు చెంచి
సమఖాగాలు చేస్తే $4 \times 2 = 8$ గణాలు ఉంటాయి.
- 3) ఒక్క పెద్ద పాదానికి 6 ఇంద్రగణాలు 2 సూర్యగణాలు + 2 ఇంద్రగణాలు + 2 సూర్యగణాలు రెండు సమఖాగాలు ఉంటాయి.
- 4) సమఖాగాలయిన చిన్న పాదాలలో ప్రతి పాదం మొదటి అక్షరానికి, మూడవ గణం అక్షరానికి యతి చెల్లుతుంది.

- 5) యతికి బదులుగా ప్రాసయతిని వాడవచ్చ.
- 6) ప్రాస నియమం లేదు. పాటిస్తే పాటించును.
- 7) నాలుగు పెద్ద పాదాలు (8 చిన్న పాదాలు) ఆటవెలది పద్యంగాని, తేటగీతి పద్యం కానిటి.

8. కండం పద్య లక్ష్మణం :

- 1) కండంలో నాలుగు పాదాలు ఉంటాయి. మొదటి పాదాలు ఒక భాగంగాను, తరువాత రెండు మరో భాగంగాను ఉంటాయి.

- 2) ఒక్కుక్క భాగంలో మొదటి పాదంలో 3 గణాలు పాదంలో 5 గణాలు కలిపి 8 గణాలు ఉంటాయి.

- 3) భ - జ - స - నల - గగ అనే గణాలను హృదయాగించాలి. వచ్చిన గణమే రావచ్చ.

- 4) 2, 4 పాదాల చివరి అక్షరం తప్పనిసరిగుపుటి.

- 5) ఆరవ గణం (రెండు భాగాల్లోనూ) నలంకాలి కాని ఉండాలి.

- 6) బేసిలో అంటే 1-3-5-7 గణాల్లో ఇగణం ఉంటాయి.

- 7) 2 - 4 పాదాల్లో మొదటి గణం మొదటి నాల్గవ గణం మొదటి అక్షరానికి యతి చెల్లుతుంది.

- 8) ప్రాస నియమం ఉంది.

- 9) ప్రాస యతిని వాడకూడదు.

- 10) ప్రాస పూర్వాక్షరం గురువయితే గురువు, లఘువు నాలుగు పాదాల్లోనూ ఉండాలి.

